

Bushresa 2019 : "Jordbruksmarkens värde och framtid"

Vi vill börja med att tacka för ert deltagande och engagemang på denna viktiga resa. Det var roligt och glädjande att så många olika kommuner fanns representerade och att det blev en så bra fördelning med både politiker, tjänstemän och lantbrukare. Resan hade aldrig blivit så bra utan alla olika infallsvinklar, frågor och synpunkter som dök upp under de olika stoppen. Resans syfte var ju, förutom att öka kunskapen om Jordbruksmarkens värde och roll i nutid och framtid, även att nätverka och prata med varandra för att framöver hitta vägar och lösningar tillsammans och dra lärdom av varandra. Resan var en åtgärd i åtgärdsprogrammet [Grön handlingsplan](#) där underlaget "Jordbruksmarkens framtid" skulle presenteras under ett "oförglömligt möte" på en resa genom länets landsbygd. Oförglömligt eller inte, hoppas vi att dagens möten gav oss alla en ökad insikt och förståelse samt inspiration till vårt arbete framöver!

Nedan kommer en kortare sammanfattning för de olika stoppen. Här finns även länkar till användbara underlag och dokument (som även ligger samlade sist).

START

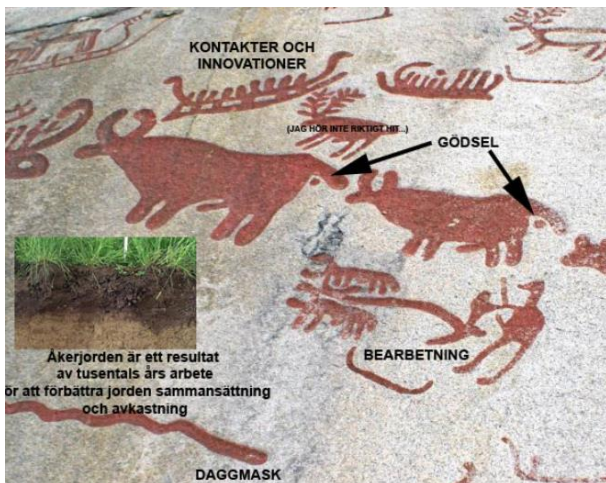
Vår trevliga dag tog sin början i Jönköping där bussen tog riktning mot stopp 1 utanför Malmbäck. Landshövding Helena Jonsson började med att hälsa alla välkomna och delade med sig av sina egna reflektioner till varför denna resa är så viktig. Bland annat delade hon med sig av det talande uttrycket; "Man saknar inte kon förrän båset är tomt..."

Därefter berättade moderator Simon Jonegård om underlaget, [Storymap "Jordbruksmarkens framtid"](#) som 2017-2018 arbetades fram i ett samverkansprojekt av flera aktörer som såg behovet (Länsstyrelsen, Länsmuseet, LRF och Jönköpings kommun). Ambitionen var att ta fram ett enkelt och lättillgängligt material, som syftar till att stärka kunskapen i första hand hos de i samhället som fattar beslut i olika frågor som översiktsplaner och detaljplaner, upphandlingar, landsbygdsutveckling m.m.

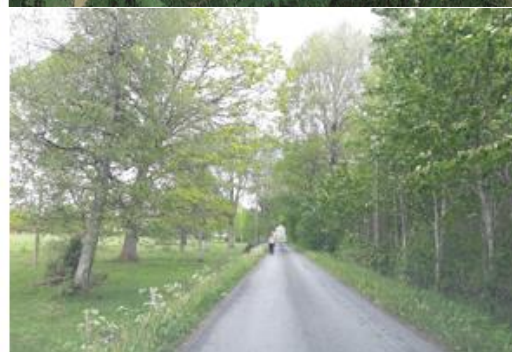
STOPP 1 Kålkulla nära Viresjö norr om Malmbäck

På detta stopp låg fokus på odlingslandskapets historiska perspektiv samt förlust av jordbruksmark på grund av igenväxning, igenplantering, övergivande av svårtillgänglig och olönsam mark samt problematiken med vildsvin som på senare tid vuxit. Stoppet visade tydligt hur landskapet ser ut då djuren försvinner och marken inte längre hävdas. På ekarna med vida kronor såg man tydligt att landskapet tidigare varit mycket mer öppet, och markägaren som deltog berättade att det förr kallades ekbacken.

- Ådel Vestbö Franzén, Jönköpings läns museum pratade om Odlingslandskapets historia. Hur har landskapet med tiden formats av människan, hur lång tid processen tar att skapa produktiv jordbruksmark. Flera kommuner har fört fram tankar på att bebygga åkermark för att bryta ny på någon annan plats. Reflektioner från lantbrukare var att visst kan man bryta ny jordbruksmark, men det är dyrt och tar ofta väldigt lång tid tills marken har den bördighet man önskar. Samtidigt kan man ofta konstatera i letandet efter ny lämplig mark att bryta, att skogen ofta ligger där den ligger av en anledning. Det var inte lämpligt att använda just den marken till åker tidigare och därmed inte nu heller.

- LRF pratar om viktiga faktorer för att möjliggöra att landskapet hålls öppet. Vikten av ett aktivt lönsamt lantbruk samt förutsättningar för att fler vill bo och verka på landsbygden. Varför växer marker igen/planteras igen? Vad krävs för att hålla landsbygden levande och aktiv? Svårigheter med att bedriva ett effektivt och ekonomiskt rationellt jordbruk och samtidigt värna om det öppna landskapet i form av naturbetesmark tas upp. I en bransch med mycket osäkerhet inför framtiden kan det också vara svårt att våga satsa och stå emot försäljning av åkermark. Efter diskussionen promenerade vi längs vägen upp till huset där bussen och fiket väntade på oss. Under denna promenaden tittade vi på både höger och vänster sida om vägen för att se, förstå och få en mental bild av hur landskapet kommer att förändras och se ut om markerna överges och växer igen. Nedan visar två olika kartbilder hur landskapet såg ut för ca 70 år sedan och hur det ser ut idag. Där vi stod i regnet i södra delen kan vi på 50-talskartan se hur den öppna ekbacken förr var, och där vi vandrade längs vägen var det förr var det ingen större skillnad på vänster och höger sida till skillnad från hur det ser ut idag. Detta är bara ett av många liknande exempel i landskapet.

Använd gärna kartfunktionen i storymapen "Jordbruksmarkens framtid" till att titta på just de områden som du är intresserad av! Se exempel ur storymapen nedan. [Här kommer du till storymapen](#)

Nuläge

Ett landskap i ständig förändring - testa själv!

Här får du chans att själv se hur ditt landskap har förändrats under de senaste 70 åren. Till vänster syns ett nutida ortofoto och till höger en karta från 1950-talet. Genom att zooma och panorera i kartan hittar du det område du är intresserad av. Dra sedan mittlinjen till höger och vänster för att se hur landskapet har förändrats.

Räcker marken?

För att hålla djur för mjölk- och köttproduktion behövs både betesmark och annan jordbruksmark för produktion av djurfoder. I nästkommande sex avsnitt visas kartor på var länets betes- och

Under bussresan till stopp 2 kom intressant information sett ur flera olika perspektiv om vikten av jordbruksmarken.

- Exploatering av jordbruksmark, lite bakgrund och talande statistik. Jennie Bengtsson (landsbygdsutveckling, Länsstyrelsen) talade allmänt och talande om hur det faktiskt ser ut, i världen, Europa, Sverige och vårt eget län. Vi fick bland annat veta att det i Europa försvinner 24 kvadratmeter jordbruksmark varje sekund, en yta stor som en mindre lägenhet. Vårt län ligger generellt högt bland de i Sverige som exploaterar mest jordbruksmark. Hur tänker vi egentligen vid nybyggnation? Vi är vana att bygga lågt och brett och har kanske känt oss lite bortskämda med att vi haft stor yta/invånare. Exempel gavs på en svensk och en europeisk stad som är lika stora till ytan med där Sverige har avsevärt färre invånare men kontentan att det är möjligt att tänka och bygga annorlunda än vi gör idag. Jennie nämnde även hur man försöker hitta löningar i till exempel Danmark med olika zonindelningar för byggande, jordbruk och fritid. Det togs också upp följden av klimatförändringen där livsmedel är viktigt för att undvika konflikt.
- [Livsmedelsstrategin](#) En livsmedelsstrategi har tagits fram på både nationell och regional nivå vilket Nina Elmsjö, Landsbygdsutveckling Länsstyrelsen berättar mer om. Nya politiska mål gör att vi inte bara behöver bromsa minskningen av jordbruksmark utan faktiskt ÖKA den! Det finns prognoser som talar om att vi globalt sett behöver öka vår livsmedelsproduktion med så mycket som 60 % redan till år 2050 för att klara av en ökande befolkning. Med de klimatförändringar som kommer att förändra förutsättningarna för vår framtida livsmedelsförsörjning, både globalt och lokalt, skulle Sverige kunna få en mer betydande roll

då klimatförändringar kan gynna oss om vi på ett bra sätt lyckas anpassa oss till dessa förändringar. Det förutsätter att vi har kvar och värnar om den jordbruksmark vi nu har.

-Livsmedelsförsörjning i ett långsiktigt perspektiv- vilken roll spelar kommunen? Marie Åkerblad - Beredskap Länsstyrelsen, berättar hur Sveriges krisberedskap förändrats under tid och om vikten av civil beredskap och hur det är en del av anledningarna till att vi behöver mer egenproducerade livsmedel. Hon berättade även om hur jordbruksdriften genom den strukturomvandling och specialisering som ägt rum sedan efterkrigstiden, har frikopplats från lokala resurser och lokala marknader och gjorts beroende av regelbundna transporter av inte bara råvaror eller färdiga produkter, utan också av insatsmedel in till gården såsom drivmedel, gödselmedel, växtskyddsmedel, utsäde och foder. Den största delen av dessa insatsmedel är importerade. **Den låga självförsörjningsgraden av insatsmedel till jordbruket är alltså ett större problem än den låga självförsörjningsgraden av livsmedel.** Hon påpekar att grundläggande för vår förmåga att kunna framställa livsmedel är därmed både tillgång till jordbruksmark men även goda relationer till andra länders marknader och öppna gränser.

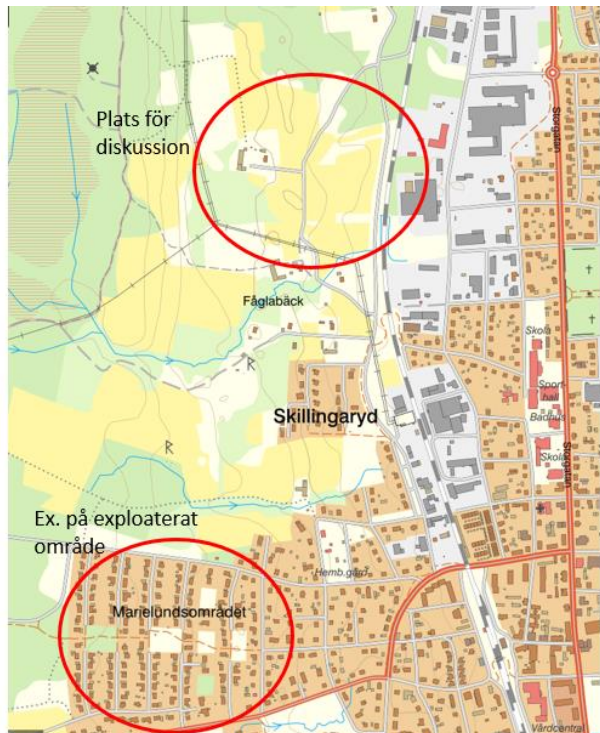
STOPP 2 Fåglabäck utanför Skillingaryd.

På detta stopp låg fokus mer på frågeställningar kring förlust av jordbruksmark på grund av exploatering och hur jordbruksmark värderas i detta sammanhang.

Vi möter upp Madelene Larsson och Hanna Grönlund vid brukshundsklubben och vandrar sedan ca 200-300 meter in i odlingslandskapet innan de berättar om just detta område och den politiska diskussionen som pågår. Längs vägkanten där vi går kan vi se rikligt med backsippor. På kartorna nedan ser man att det redan har skett viss exploatering av området, Mariannelund. Det var också jordbruksmark tidigare, vilket man då man jämför de olika kartorna, se inringade områden. Skillingaryd som ort är begränsat av skjutfältet och E4:an i öster, samtidigt som Fåglabäck är ett uppskattat område av invånarna för rekreation och motion samt har en relativt stor areal sammanhållet jordbrukslandskap för att vara Vaggeryds kommun. Några mindre värdekärnor för gräsmark finns även i området. Kommunen berättade på ett mycket intressant sätt hur man jobbat med dessa frågor och hur man försöker tänka strategiskt, hållbart och långsiktigt. Detta är verkligen ett område där kommunerna i länet skulle kunna samverka mer och dra nytta av varandras erfarenheter och kloka tankar och idéer.

Detta stoppet gav en mycket nyanserad och värdefull diskussion där både styrande politiker samt opposition fick komma med sina synpunkter. Något som kom upp är problematiken i hur kortsiktigt där är då ett beslut taget nu på att inte exploatera just denna marken kan komma att ändras redan vid nästa mandatperiod. En annan intressant sak som togs upp av kommunen själva var att det i en byggnadsprocess är minst lika viktigt att tänka på de som redan bor på platsen och inte bara på de som ska flytta in.

STOPP 3 LUNCH – Tallnäs.

Under detta stopp fokuserar vi på de möjligheter och bekymmer som finns med lokal upphandling.

Kostchefen på barn-och utbildningsförvaltningen Therese Lundell samt upphandlingschefen Tamara Modric från Vaggeryds kommun berättar tillsammans med Emma Persson från Häradsköp om utformningen av upphandlingsmodellen som kom till 2015, process och tankar kring kommunens upphandlingar av livsmedel, både problem man ställs inför och olika lösningar. Tidigare upphandling 2015-2018 gick till Häradsköp (Skillingaryd) och den senaste upphandlingen 2019 gick till Dackebygdens kött (Virserum). Även här uppkom mycket bra och intressanta synpunkter och diskussioner kring hur man kan tänka. Även aspekten kring hur svårt det kan vara för ett lokalt mindre företag som vinner en upphandling en period. Anpassar hela företaget efter det för att redan efter fyra år riskera att hamna utanför nästa upphandling. Hur viktigt det är med trygghet och långsiktighet för lantbruksföretagande då det kan vara svårt inom branschen med tvära kast. Sen finns ju även vikten av att behålla och värna om de jobbtillfällena som finns inom den egna kommunen. En deltagares reflektion över detta stopp är att vi behöver hitta lösningar med regionala grossister för att hjälpa småskaliga producenter som kan leverera till kommunerna men som har svårt att hänga upp sin verksamhet på just det avtalet- ökad trygghet ger en bättre kontinuitet. Även här finns stora möjligheter till samverkan och att dela med sig av kloka tankar, lösningar och erfarenheter.

STOPP 4 Bratteborgs gård

På vägen till detta stopp berättar Linda Hassel på bussen om vikten av den gröna infrastrukturen och hur den ger grundförutsättningarna för ett långsiktigt hållbart markutnyttjande.

”Precis som vilken annan infrastruktur som helst så är vi beroende av att den gröna hänger ihop och är robust- Det är viktigt att vi tar frågan på allvar för att vi ska få ut de ekotjänster vi önskar i vår levnadsmiljö. Det här handlar inte om små isolerade projekt eller något som ideella krafter ska värna utan det är hårda fakta- ska vi må bra, nå framgång och utvecklas behöver den gröna infrastrukturen vara välmående och intakt” var en deltagares reflektion.

På stopp 4 låg fokus på vilka möjligheter det finns för unga personer att bli aktiva lantbrukare, samt belysa nyttan av ett aktivt, livskraftigt jordbruk, inte bara för matproduktion utan även för den biologiska mångfalden och den nytta den gör för oss människor. Vi vandrade ut i betesmarken söder om gården för att börja med att lyssna på Martin Björn som driver gården. Han inleder med att berätta om gården och hans arbete. Vad han ser som utmaningar, vad som gjorde att han valde att satsa och hur han tänker kring förutsättningar för att fler yngre ska våga satsa på verksamheter på landsbygden i framtiden med tanke på den åldrande kår som finns idag. Att det är många osäkra faktorer man inte kan råda över som det ändå måste tas hänsyn till som ett ”vanligt” företag inte behöver oroa sig över. Vattenbrist, klimatförändringar och en osäkerhet i politiska inspel är exempel på saker som gör lantbruken sårbara. Ett medskick som gjordes till politikerna var önskan om att satsa på akademikerutbildningar i de gröna näringarna även i vårt eget län för att öka tillgången på kompetent arbetskraft som man i dagsläget känner saknas.

Johanna Petersson, landsbygdsutveckling, Länsstyrelsen berättar om det fantastiska landskap vi står i och vilka höga biologiska värden som finns knutna till just odlingslandskapet och våra öppna betesmarker och slåtterängar, ”Nordens regnskog”. Vad är egentligen biologisk mångfald och varför är det så viktigt att bevara och stärka. Koppling görs till Agenda 2030 samt de nationella miljömål som Sverige åtagit sig att arbeta och verka för! Många av de viktiga tjänster vi får från odlingslandskapet och det arbete som krävs för att behålla dem är svåra att mäta rent ekonomiskt. Vad är samhället egentligen beredda att betala för just den miljönnytta och ekosystemtjänster man får genom ett aktivt lantbruk med hävdade marker. Linda Hassel knöt ihop säcken för dagen bland annat genom att höja blicken och ta upp jordbrukslandskapet i ett större globalt sammanhang.

Tankar som dök upp i slutet av dagen var till exempel aspekten kring den potentiella konflikten mellan bevarandet mellan naturbetesmark och produktiv åker. Båda är jordbruksmark och viktiga att värna om. Båda hyser värden men på olika sätt. Det som är viktigt att förstå är att de olika typerna av marker hör ihop.

Vi avslutade stoppet med att de som ville kunde utmana sig själva med ett blomsterbingo!
Förhoppningsvis tydliggjorde detta den rika mångfald som öppna marker kan hysa!

Länkar:

[Grön handlingsplan](#)

[Storymap "Jordbruksmarkens framtid"](#)

[Filmen "Jordbruksmarkens framtid"](#)

[Grön infrastruktur](#)

[Livsmedelsstrategin](#)

Stort tack igen för deltagande, engagemang och förhoppningsvis ett bra framtida samarbete kring dessa viktiga frågor!

Med vänlig hälsning

Johanna Petersson och Jenny Knutsson, Länsstyrelsen